

ОКСАНА ЮРЧЕНКО,

аспірант

(Україна, Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

OKSANA YURCHENKO,

postgraduate student

(Ukraine, Uman, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University)

Структурний аналіз готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів

Structural analysis of readiness of the future primary school teacher to the formation of social competence of primary school children

На основі аналізу наукової літератури у статті розкрито сутність поняття «готовність майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів», визначено її структуру, критерії та рівні сформованості. Проведений аналіз дав можливість зробити висновок, що досліджуване поняття необхідно трактувати як компонентне особистісне утворення майбутнього педагога, що об'єднує у своїй структурі мотиви професійної діяльності, соціальний інтелект майбутнього педагога, систему знань, умінь і навичок соціалізації молодших школярів й становлення їх як активних суб'єктів соціальної дійсності, та забезпечує його здатність успішно розвивати соціальну компетентність учнів у майбутній професійній діяльності. Визначено та охарактеризовано компоненти досліджуваної готовності: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний. Виявлено критерії (спонукально-мотиваційний, знаннєво-інформаційний, операційно-діяльнісний, особистісно-соціалізаційний), показники й визначено рівні її сформованості. Проведене дослідження забезпечує можливість експериментальної перевірки сформованості досліджуваної готовності у майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: готовність до діяльності, готовність майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів, структура готовності.

The article defines the essence of the concept of «readiness of future primary school teacher to the formation of social competence of primary school children», based on the analyses of scientific literature. The analysis made it possible to conclude that the researched concept should be interpreted as the component personal formation of a future teacher, combining in the structure the motives of professional activity, social intelligence of a future teacher, system of knowledge and skills of primary school children socialization and their formation as active subjects of social

reality, and ensures its ability to successfully develop the social competence of students in their future professional activity.

According to the conducted scientific research the structure of readiness of the future primary school teacher to the formation of social competence of primary school children in the form of motivational, cognitive, activity and personal components was summarized. It was proved that in order to make objective diagnosing of formation of future primary school teacher readiness to the formation of social competence of primary school children it is necessary to use certain criteria of evaluation the components of the studied characteristics: motivational component – value-motivational criteria, cognitive component – knowledge and information criteria, activity component – operational and active, personal component - personal and social development criteria. The system of indicators of readiness formation of future primary school teacher to forming the social competence primary school children according to determined criteria was generalized. The study offers to assess the formation of future primary school teacher readiness to forming the social competence of primary school children according to the following levels: high (professional and active), sufficient (efficient and productive), average (situational and search), low (reproductive and partial). The conducted study gives an opportunity to do the experimental verification of readiness formation of future primary school teachers.

Keywords: readiness to activity, readiness of future primary school teacher to the formation of social competence of primary school children, the structure of readiness.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування системи освіти України відповідно до вимог інтеграції в європейський освітній простір, глобалізаційних процесів та внутрішньодержавної суспільно-освітньої ситуації, є на часі останні роки. Потребу у кардинальних змінах відчують вчителі-практики, викладачі вищих навчальних закладів, працівники системи професійно-технічної освіти та ін. Зважаючи на важливість прикладу вчителя у формуванні соціальної компетентності школярів як інтегративної якості особистості, що дозволяє активно взаємодіяти з соціумом, бути його повноцінним творцем, нагальною проблемою професійної підготовки майбутніх вчителів є розвиток компонента його готовності, що відтворює особистісну характеристику майбутнього педагога, яка забезпечує його здатність до взаємодії з соціальним оточенням, до забезпечення продуктивного входження вихованців у систему взаємодії «Я – суспільство» та стає фундаментом для підвищення їх та свого соціального потенціалу.

Аналіз досліджень і публікацій... Підготовка вчителя початкової школи ґрунтовно презентована у дослідженнях вітчизняних фахівців у галузі професійної педагогічної освіти В. Бібик, В. Бондаря, В. Желанової, І. Осадченко, І. Шапошнікової, О. Ярошинської та ін. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено шляхи удосконалення напрямів підготовки майбутнього педагога (Б. Долинський, Л. Коваль, О. Комар; О. Лінник, С. Мартиненко, Н. Мар'євич, О. Матвієнко, Л. Петриченко, О. Писарчук та ін.). Особливу увагу акцентуємо на наукових розробках, які репрезентують ґрунтовний досвід підготовки вчителя початкової школи до соціально-педагогічної діяльності й соціального супроводу молодших школярів (О. Будник, О. Варецька, Л. Зімакова, С. Литвиненко, А. Тадаєва та ін.) та досвід підготовки вчителя зазначеного напрямку до формування компетентностей / компетенцій молодших школярів (Т. Нестеренко, Г. Шпиталевська та ін.). Проте, поза увагою дослідників залишається формування особистісно-професійної складової майбутнього вчителя початкової школи, сформованість якої забезпечує його готовність та здатність до розвитку соціальної компетентності молодших школярів.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є дослідження сутності поняття «готовність майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів», обґрунтування його структури, виокремлення критеріїв, показників її дослідження та рівнів сформованості.

Виклад основного матеріалу... На основі аналізу наукової літератури було встановлено, що у практиці наукових досліджень з теорії та методики професійної педагогічної освіти результат досліджуваного процесу обґрунтовується поняттям «готовність», яке є інтегрованим конструктом, сутність якого ґрунтується на визначенні поняття «готовність до діяльності» – стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності [4, с. 137].

С. Максименко наголошує на виокремленні кількох аспектів готовності до діяльності: мотиваційний – система спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення, самореалізації тощо); операційний – володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду у межах певної діяльності; соціально-психологічний – рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективно розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів та ін.; психофізіологічний – готовність систем організму діяти у даному напрямі [8, с. 137–138].

Вітчизняними науковцями зроблено узагальнення щодо трактування готовності до професійної діяльності у наукових дослідженнях, зокрема зазначається, що на сьогодні склалося декілька підходів: *функціональний*, за яким готовність вважають психічним станом особистості, що визначає потенційну активізацію психічних функцій під час майбутньої професійної діяльності; *особистісний*, де готовність виступає цілісним особистісним утворенням, що інтегрує сукупність внутрішніх суб'єктивних чинників окремої діяльності та досліджується переважно в контексті професійної підготовки до неї; *особистісно-діяльний*, у межах якого готовність окреслюється як прояв усіх граней особистості, як і забезпечують можливість ефективно виконувати професійні функції; *результативно-діяльнісний*, що визначає готовність як результат процесу підготовки [12, с. 193]. Наше дослідження ґрунтується на врахуванні особистісного та результативно-діяльнісного підходу до обґрунтування досліджуваного поняття.

Тлумачення поняття «готовність майбутнього вчителя початкової школи» до професійної діяльності та її різновидів представлена у науковій літературі у значній кількості дефініцій [2; 9; 13; 7; 14 та ін.], серед яких ми виокремлюємо ті, що є основою обґрунтування нашого визначення:

– готовність майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності О. Ярошинська визначає як особистісне утворення майбутнього педагога, що включає в себе педагогічні цінності і потреби у професійній

самореалізації, сукупність професійних знань, умінь та навичок, необхідних для організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах першого ступеня, поєднання яких стає оптимальним на основі сформованості особистісних якостей: професійного мислення, педагогічної спрямованості, творчості, суб'єктної активності, здатності до самовдосконалення та ін. [14, с. 168];

– готовність майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності С. Литвиненко розглядає як результат професійно-педагогічної підготовки, як інтегральне багаторівневе, динамічне, особистісне утворення, структура якого обіймає мотиваційний, змістовий, діяльнісний та креативний компоненти [7, с. 15]. На її думку, вона визначається стійкою професійно-педагогічною мотивацією, спрямованістю на особистісно орієнтовану взаємодію з дітьми, усвідомленням суспільного і особистісного значення соціально-педагогічної діяльності, глибокими теоретичними і прикладними знаннями змістової і процесуальної сутності соціально-педагогічної діяльності та сформованими педагогічними вміннями, високим творчим потенціалом і здатністю до саморозвитку;

– готовність майбутнього вчителя початкових класів до формування загальнокультурної компетентності молодших школярів Г. Шпиталевська розуміє як інтегративну сукупність особистісних, культурологічних і професійних якостей учителя, що охоплюють мотиваційний, змістовий і технологічно-рефлексивний компоненти педагогічної діяльності й дають йому змогу успішно реалізовувати мету формування загальнокультурної компетентності учнів [13, с. 9] та ін.

На основі узагальнень трактуємо *готовність майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів* як компонентне особистісне утворення майбутнього педагога, що об'єднує у своїй структурі мотиви професійної діяльності, соціальний інтелект майбутнього педагога, систему знань, умінь і навичок соціалізації молодших школярів й становлення їх як активних суб'єктів соціальної дійсності, та

забезпечує його здатність успішно розвивати соціальну компетентність учнів у майбутній професійній діяльності.

У структурі готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів, на основі аналізу наукових досліджень, виокремлюємо: *мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти*. Вважаємо їх взаємопов'язаними і взаємозумовленими елементами особистісного утворення майбутнього педагога. З метою цілісного представлення структури досліджуваного поняття охарактеризуємо визначені компоненти та обґрунтуємо показники їх виявлення та критерії дослідження.

Мотиваційний компонент готовності майбутнього вчителя до діяльності, на думку О. Будник, – це внутрішня мотивація та емоційно-ціннісне ставлення майбутніх фахівців, сформованість у них професійно значущих якостей, орієнтація на створення гуманістичного соціально-виховного середовища початкової школи [2, с. 226]. Тому, мотиваційний компонент готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів також відображає внутрішні характеристики майбутнього педагога: інтерес, бажання, прагнення, цінності, мотиви, а також орієнтири самовдосконалення.

С. Мартиненко доводить, що становлення мотиваційно-ціннісної сфери вчителя – це не лише зростання позитивного чи негативного ставлення до професії, а поступове ускладнення системи мотивів, виникнення нових відносин між ними як результат подолання протиріч [9, с. 183].

У дослідженні Г. Шпиталевської охарактеризовано мотиваційний компонент готовності майбутніх учителів початкових класів до формування в молодших школярів загальнокультурної компетентності, зокрема ціннісно-мотиваційний критерій його дослідження автор визначає за показниками: наявність інтересу до педагогічних явищ і процесів, культурно-гуманістичні орієнтири педагогічної діяльності ціннісні якості, цінності-відношення, цінності-знання, ідеї та ідеали, переконання, кар'єрні перспективи,

саморозвиток і педагогічну культуру; сформованість загальнокультурологічної сфери особистості, групових і особистісних педагогічних цінностей, готовність використовувати їх у процесі формування в молодших школярів загальнокультурної та предметної (з української мови та літературного читання) компетентностей [13, с. 12].

Отже, *мотиваційний компонент* готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів це складник мотиваційної сфери майбутнього педагога, що визначає його ціннісну спрямованість на педагогічну професію та усвідомлене ставлення до процесу формування ключових компетентностей школярів, зокрема соціальної, як результату освітньої взаємодії у початковій школі. Його сформованість передбачає: інтерес та позитивні установки до професійної діяльності вчителя; розвиненість у майбутнього педагога педагогічних і соціальних цінностей та мотивів; зацікавленість у формуванні соціальної компетентності учнів; прагнення до оволодіння системою знань, умінь та навичок соціалізації молодших школярів та становлення їх як активних суб'єктів соціальної дійсності; усвідомлення важливості процесу формування соціальної компетентності учнів, прагнення до успіху й самовдосконалення у цій діяльності.

Оскільки мотивація розглядається як «стрижень» особистості, складний багаторівневий регулятор поведінки і діяльності людини [10, с. 181], вважаємо формування показників мотиваційного компоненту відповідним етапом розвитку досліджуваної готовності. На їх основі відбувається подальше становлення її компонентів.

На думку Т. Нестеренко, знання про проблему формування ключових компетентностей: по-перше, збагачує власне бачення проблематики у полі проблеми формування ключових компетентностей; по-друге, виступає необхідною умовою постановки і розв'язання професійних проблем відповідно до особистісних потреб й інтересів [11, с. 120]. Дослідниця обґрунтовує думку, що професійно-педагогічні знання учителя, орієнтованого на формування

ключових компетентностей у молодших школярів, можна представити як зведення про загальні закономірності процесу навчання молодшого школяра.

У структурі готовності до соціально-педагогічної діяльності науковцями визначено: необхідність оволодіння теоретико-методологічними, методичними знаннями, сформованість прикладних знань (С. Литвиненко) [7, с. 15]; засвоєння системи методологічних та теоретико-методичних знань про соціально-педагогічну діяльність вчителя початкової школи, здатність до педагогічної рефлексії (О. Будник) [2, с. 238].

Отже, *когнітивний компонент* є ключовим компонентом готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів, адже система знань стає проміжним ланцюгом між прагненнями майбутнього вчителя до дій та самою діяльністю, забезпечує формування фундаменту знань, які будуть покладені в основу розвитку практичних умінь та навичок розвитку особистості школяра.

На основі узагальнень сутності соціальної компетентності школярів та напрямів діяльності вчителя щодо її формування вважаємо складовими когнітивного компоненту готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів таку систему знань: знання про загальні закономірності освітнього процесу у початковій школі як складової соціокультурної дійсності; знання про основні поняття процесу формування соціальної компетентності учнів; знання про методики діагностування рівня соціальної компетентності учасників освітнього процесу; знання про зміст реалізації основних напрямів діяльності вчителя, що спрямовані на формування соціальної компетентності учнів; знання про форми, методи, технології та засоби формування соціальної компетентності учнів.

Особливу роль у ефективності професійної діяльності майбутнього педагога відіграє сформованість операційного аспекту його готовності до діяльності. З огляду на визначення Н. Кузьміною педагогічних умінь, як набутої вчителем здатність на основі знань і навичок виконувати певні види діяльності щодо навчання та виховання учнів у ситуаціях, що змінюються

[6, с. 23], вважаємо, що діяльнісний компонент готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів має бути репрезентований системою професійних умінь, що забезпечують його здатність до формування соціальної компетентності учнів.

Вважаємо що *діяльнісний компонент* готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів відтворює систему професійних умінь, що забезпечують ефективно виконання майбутнім педагогами запланованої діяльності. Узагальнення груп умінь, що є показниками діялісного компоненту досліджуваної готовності здійснено на основі визначених нами напрямів діяльності вчителя початкової школи, що спрямовані на формування соціальної компетентності молодших школярів. Узагальнено групи умінь: освітні, виховні, соціально-педагогічні, діагностувальні. Ця розгалужена система умінь ґрунтовно представлена нами у дисертаційній роботі як орієнтир практичної складової професійної підготовки майбутнього педагога до досліджуваної діяльності.

Як зазначає В. Ковальчук, найважливіша роль учителя – він є вихователь і наставник. Його обов'язок – сформувати у дитини здатність та навички ефективно взаємодіяти з оточуючим світом, розвивати уміння встановлювати доброзичливі міжособистісні відносини, розуміти почуття і поведінку оточуючих, встановлювати визначені межі допустимої поведінки. Цей аспект суспільних завдань вчителя якраз і становлять сферу його особистої соціальної компетентності. Зміст цього поняття, на її думку, повинен вмещувати відповідний рівень сформованості особисті педагога, як результат соціального розвитку, що являє собою суму певних особистісних властивостей, потреб, здібностей, елементарних теоретичних уявлень та практичних умінь і торкатися насамперед таких сфер як соціальне мислення, мовлення, мотиви, емоції, міжособистісна поведінка [5, с. 76].

Соціальний інтелект, вперше визначений Е.Торндайком як здатність розуміти інших людей і діяти мудро по відношенню до інших [15], у психології представлений різноманітними підходами до визначення його сутності як

соціально-психологічної категорії. Зокрема: як здатність взаємодіяти з людьми в цілому, використовувати соціальні техніки і свободи в суспільстві, знання соціальних матерій, сприйнятливість до поведінки інших членів групи, а також розпізнання тимчасових настроїв або прихованих особистісних рис незнайомих; пристосованість індивіда до людського буття; інтегральну інтелектуальну здатність, що визначає успішність соціального спілкування й адаптації та ін.

На основі аналізу наукової літератури вважаємо, що соціальний інтелект майбутнього вчителя початкової школи це невід'ємна складова його особистісного компоненту готовності до формування соціальної компетентності учнів, що передбачає здатність педагога взаємодіяти з суб'єктами освітнього середовища на основі соціальних правил та норм, соціальної інтуїції та прогнозування, соціальної виразності й співпереживання. Сформований соціальний інтелект вчителя дає можливість педагогу прогнозувати поведінку суб'єктів освітньої взаємодії, ефективно обирати і використовувати методи та технології їх соціальної підтримки, створювати умови для соціальної активності школярів тощо.

При виокремленні особистісних характеристик майбутнього педагога здатного до ефективного формування соціальної компетентності учнів ми враховували результати дослідження О. Варецької, яка характеризує особистісно-професійний компонент соціальної компетентності вчителя початкової школи узагальнює його особистісні риси, а саме: емпатійність; професійну спрямованість учителя, комунікативність, організованість, направленість на навчальні предмети [3, с. 141].

На основі зроблених узагальнень основними показниками *особистісного компоненту* готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів визначаємо: прагнення проявити себе у соціальній діяльності педагогічного колективу школи; здатність майбутнього педагога взаємодіяти з суб'єктами освітнього середовища на основі соціальних правил та норм; сформованість особистісних

якостей (емпатійність, комунікативність, відкритість, активність, суб'єктність позиції, здатність до рефлексії та ін.); сформованість соціальної інтуїції та прогнозування, здатність до соціальної виразності й співпереживання; сформованість активної соціальної позиції та соціального досвіду.

Отже, особистісний компонент готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів визначає сформованість особистісних якостей та соціального інтелекту майбутніх учителів, що сприяють результативності освітньої та соціальної взаємодії у початковій школі.

Для визначення сформованості готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів узагальнимо систему критеріїв та показників, які забезпечать можливість експериментальної перевірки досліджуваної готовності.

У психолого-педагогічній літературі критерій (*від грец. kriterion*) визначається як засіб для формування судження й ознаки, на підставі яких передбачається оцінювати і порівнювати ступінь сформованості досліджуваного явища чи готовності в різних респондентів [1, с. 66].

Досліджуючи соціальну компетентність педагога О. Варецька зазначає: критерії розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи мають віддзеркалювати загальні сутнісні ознаки, за якими її можна упізнати, визначити й описати, виражати вищій рівень розвиненості соціальної компетентності, бути ідеальними зразками для порівняння з реальними характеристиками цього явища, а їх сукупність – повністю охоплювати всі суттєві характеристики. Зважаючи на наукове положення про те, що критерії мають бути максимально розгорнутими, включаючи дрібні одиниці вимірювання (показники), що дає змогу в реальному дослідженні «заміряти» процес порівняно з її ідеалізованим змістом [3, с. 114].

При розробці критеріальної бази дослідження важливо враховувати визначені С. Мартиненко вимоги, що ставляться до критеріїв: по-перше, вони повинні бути упорядкованими в ієрархічну систему таким чином, щоб

відображати послідовність вирішення завдань навчання та його перспектив; по-друге, вони повинні бути наочними і доступними для розуміння всіма зацікавленими особами – викладачами, що беруть участь в експерименті, і, насамперед, самими студентами [9, с. 329–330].

Отже, *критерії оцінювання* готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів – це наочні та доступні ознаки за якими здійснюється оцінка сформованості досліджуваного інтегрованого утворення майбутнього педагога. Вони конкретизовані у *показниках*, які відтворюють якісні та кількісні характеристики кожної ознаки та забезпечують деталізацію діагностувальної діяльності.

З метою об'єктивного діагностування готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів визначено такі критерії оцінювання компонентів досліджуваної характеристики: мотиваційний компонент – *ціннісно-мотиваційний критерій*, когнітивний компонент – *знаннево-інформаційний критерій*, діяльнісний – *операційно-діяльнісний*, особистісний компонент – *особистісно-соціалізаційний критерій*. Їх показники представлені у публікації як ознаки сформованості компоненту досліджуваної готовності.

Встановлено, що рівні сформованості готовності майбутнього вчителя до діяльності – це ступінь (величина, досконалість) готовності майбутніх учителів початкової школи до певного виду діяльності за кожним із встановлених критеріїв [14, с. 116]. З'ясовано, що найбільш вживаною у наукових розвідках є чотирьохрівнева характеристика діагностування досконалості прояву показників готовності (високий, достатній, середній, низький). У дослідженні ми також будемо оцінювати сформованість готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів за таким ж рівнями: високий (професійно-активний), достатній (продуктивно-дієвий), середній (ситуативно-пошуковий), низький

(репродуктивно-частковий). Узагальнено характеристики майбутнього педагога відповідно до визначених рівнів.

Висновки... Отже, у дослідженні обґрунтовано сутність та структуру готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів як результату його підготовки до визначеного виду професійної діяльності. Визначено та охарактеризовано її компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний. Виявлено критерії (спонукально-мотиваційний, знаннево-інформаційний, операційно-діяльнісний, особистісно-соціалізаційний), показники й визначено рівні її сформованості.

До перспективних напрямів досліджень у даній сфері відносимо виокремлення шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування соціальної компетентності молодших школярів та визначення інструментарію дослідження результативності цього процесу засобами діагностування його результату – готовності майбутнього вчителя до формування соціальної компетентності учнів початкової школи.

Список використаних джерел та літератури / References:

1. Бочелюк В. Й. Педагогічна психологія : [навч. посібник] / В. Й. Бочелюк, В. В. Зарицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 248 с. / Bocheljuk V. J. Pedagoghichna psykhologhija : [navch. posibnyk] / V. J. Bocheljuk, V. V. Zarycjka. – K. : Centr navchaljnoji literatury, 2006. – 248 s. *[in Ukrainian]*

2. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Будник Олена Богданівна. – Житомир, 2015. – 552 с. / Budnyk O. B. Profesijna pidghotovka majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do socialjno-pedagoghichnoji dijaljnosti: dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04 / Budnyk Olena Boghdanivna. – Zhytomyr, 2015. – 552 s. *[in Ukrainian]*

3. Варецька О. В. Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної

педагогічної освіти : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Варецька Олена Володимирівна. – Київ, 2015. – 630 с. / Varecjska O. V. Teoretychni i metodychni zasady rozvytku socialjnoji kompetentnosti vchytelja pochatkovoji shkoly u systemi pisljadyplojnoji pedagoghichnoji osvity : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / Varecjska Olena Volodymyrivna. – Kyjiv, 2015. – 630 s. [in Ukrainian]

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. / Encyklopedija osvity / Akad. ped. nauk Ukrajinu ; gholovnyj red. V. Gh. Kremenj. – K. : Jurinkom Inter, 2008. – 1040 s. [in Ukrainian]

5. Ковальчук В. А. Соціальна компетентність вчителя як складова професійно-педагогічної компетентності / В. А. Ковальчук // Соціалізація особистості : збірник наукових праць. За заг. ред. проф. А. Й. Капської. Том XVIII. – К. : Логос. – 2002. – С. 70–76. / Kovaljchuk V. A. Socialjna kompetentnistj vchytelja jak skladova profesijno-pedagoghichnoji kompetentnosti / V. A. Kovaljchuk // Socializacija osobystosti : zbirnyk naukovykh pracj. Za zagh. red. prof. A. J. Kapsjkoji. Tom KhVIII. – K. : Loghos. – 2002. – S. 70–76. [in Ukrainian]

6. Кузьміна Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьміна. – Л. : ЛГУ, 1970. – 160 с. / Kuzjmyna N. V. Metody yssledovanyja pedagoghycheskoj dejateljnosty / N. V. Kuzjmyna. – L. : LGhU, 1970. – 160 s. [in Russian]

7. Литвиненко С. А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Литвиненко Світлана Анатоліївна; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К. : 2005. – 40 с. / Lytvynenko S. A. Teoretyko-metodychni zasady pidghotovky majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do socialjno-pedagoghichnoji dijaljnosti : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Lytvynenko Svitlana Anatolijivna; Nac. ped. un-t im. M.P. Draghomanova. – K. : 2005. – 40 s. [in Ukrainian]

8. Максименко С. Д. Готовність до діяльності / С. Д. Максименко / Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С.137–138. / Maksymenko S. D. Ghotovnistj do dijaljnosti / S. D. Maksymenko / Encyklopedija osvity / Akad. ped. nauk Ukrajinu ; gholovnyj red. V. Gh. Kremenj. – K. : Jurinkom Inter, 2008. – S. 137–138. [in Ukrainian]

9. Мартиненко С. М. Система підготовки вчителя початкових класів до діагностичної діяльності : дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Світлана Миколаївна Мартиненко. – Київ : 2009 . – 476 с. / Martynenko S. M. Systema pidghotovky vchytelja rochatkovykh klasiv do diagnostychnoji dijaljnosti : dys ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Svitlana Mykolajivna Martynenko. – Kyjiv : 2009 . – 476 s. [in Ukrainian]

10. Матвієнко О. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Матвієнко Олена Валеріївна. – Київ, 2010. – 496 с. / Matvijenko O. V. Teoretyko-metodychni zasady pidghotovky majbutnikh uchyteliv do pedaghoghichnoji vzajemodiji u navchaljno-vykhovnomu seredovyshhi shkoly pershogho stupenja : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / Matvijenko Olena Valerijivna. – Kyjiv, 2010. – 496 s. [in Ukrainian]

11. Нестеренко Т. С. Підготовка майбутнього вчителя до формування ключових компетентностей у молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нестеренко Тамара Сергіївна. – Кіровоград, 2016. – 180 с. / Nesterenko T. S. Pidghotovka majbutnjogho vchytelja do formuvannja kljuchovykh kompetentnostej u molodshykh shkoljariv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Nesterenko Tamara Serghijivna. – Kirovograd, 2016. – 180 s. [in Ukrainian]

12. Чорна Н. Б. Сутність та структура готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н.Б. Чорна // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. – 2012. – № 1 (17). – С.192 – 196. / Chorna N. B. Sutnistj ta struktura ghotovnosti do profesijnogho samorozvytku majbutnikh uchyteliv mystecjkykh specialjnostej / N.B.

Chorna // Visnyk Zaporizkogo nacionalnogo universytetu. Pedagogichni nauky. – 2012. – № 1 (17). – S. 192 – 196. *[in Ukrainian]*

13. Шпиталевська Г. Р. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування у молодших школярів загальнокультурної компетенції : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 : теорія і методика професійної освіти / Г. Р. Шпиталевська. – Ялта, 2013. – 279 с. / Shpytalevsjka Gh. R. Pidghotovka majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do formuvannja u molodshykh shkoljariv zahalnokuljturnoji kompetenciji : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 : teorija i metodyka profesijnoji osvity / Gh. R. Shpytalevsjka. – Jalta, 2013. – 279 s. *[in Ukrainian]*

14. Ярошинська О. О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : монографія / О. О. Ярошинська. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – 456 с. / Jaroshynsjka O. O. Proektuvannja osvitnjogho seredovyshha profesijnoji pidghotovky majbutnikh uchyteliv pochatkovoji shkoly : monoghrafija / O. O. Jaroshynsjka. – Umanj : FOP Zhovtyj O. O., 2014. – 456 s. *[in Ukrainian]*

15. Thorndike E. L. Intelligence and Its Uses / E. L. Thorndike // Harper's Magazine. – 1920. – V. 140. – P. 227–235. *[in English]*

Дата надходження тексту рукопису до редколегії «__» _____ 2016 р.

Стаття прийнята до друку: «__» _____ 2016 р.

Рецензенти:

Коляда Н. М. – доктор педагогічних наук, професор
Осадченко І. І. – доктор педагогічних наук, професор

Юрченко Оксана – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, **e-mail:** oksana2011ua@mail.ru. orcid.org/0000-0001-9971-1336

Yurchenko Oksana – postgraduate student, Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, **e-mail:** oksana2011ua@mail.ru.